

TELŠIŲ APSKRITIES ARCHYVAS

Į archyvų temą pradėdame gilintis pirmą kartą žurnalo „Žemaičių žemė“ leidybos istorijoje. Nesame rašę ir kas tai per įstaiga Žemaitijos sostinėje veikiantis Telšių apskrities archyvas. Daugumai skaitytojų informacija, kad čia yra saugomi 639 fondai, o juos sudaro 956 apyrašai, į kuriuos įrašyti 178 086 saugojimo vienetai, kad visi šie dokumentai užima 2 177 tiesinius metrus lentynų (beje, šie skaičiai kasmet auga), tikriausia iš pirmo žvilgsnio pasirodys sausa ir neįdomi. Tačiau... Po tais šimtais ir tūkstančiais fondų, apyrašų ir bylų – daugybė mūsų pačių ir tėvų, senelių praėjusio gyvenimo liudininkų, kurie, laikui einant, atrodo vis labiau neįkainojami.

Archyvų durys nuo seno varstomos ne tik dėl to, jog ten būtų galima padėti saugoti dokumentus, bet kad ir būtų surasti dokumentai, kurie žmonėms padėtų išsiaiškinti jiems svarbius praėjusio laikmečio faktus, sugrąžinti tiesą, sužinoti savo šeimos, giminės, kaimo, miestelio, kolektyvo istoriją ir kita.

Kokios bylos kaupiamos Telšių apskrities archyve? Ką galime surasti apsilankę ten?

Telšių apskrities archyve dokumentai yra kaupiami nuo 1912 m. iš buvusių Mažeikių, Plungės, Telšių, Rietavo apskričių bei Mažeikių, Plungės, Rietavo, Sedos, Varnių ir Telšių rajonų. Jie suskirstyti į Nepriklausomos Lietuvos (1912–1939 m.), sovietmečio (1940–1941 m., 1944–1990 m.) bei nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos (nuo 1990 m.) laikotarpių fondus.

1912–1939 m. fondą sudaro tik Telšių Žemaitės gimnazijos dokumentai.

1940–1941 m. bei 1944–1990 m. dokumentus sudaro: valstybės valdžios ir valstybės valdymo – apskričių, valsčių (1944–1950 m.), rajonų (1950–1990 m.), apylinkių vykdomųjų komitetų (1944–1990 m.) – fondai. Čia saugomi ir teisingumo sričiai priskiriami rajonų liaudies teismų (1945–1990 m.) bei notarinių kontorų (1946–1990 m.) dokumentai.

Telšių apskrities archyvo informaciniuose leidiniuose nurodoma, kad šioje įstaigoje yra sukaupti ir 1945–1990 m. krašto pramonės (lengvosios, maisto, mašinų gamybos, tekstilės, vietinės ir kuro pramonės) dokumentai. Būtent šiame archyve yra saugomi ir didelės Žemaitijos dalies dokumentai, susiję su žemės, miško ir vandens ūkių veikla. Tai apskričių, valsčių žemės ūkio komisijų (1940–1941, 1944–1947 m.) žemės tvarkytojų (1940–1941, 1944–1950 m.), žemės ūkio valdybų, kolūkių ir tarybinių ūkių, miškų ūkių (1945–1990 m.), žemės ūkio įmonių (1950–1992 m.) dokumentų fondai.

Finansų, draudimo sričiai priskirtose bylose – apskričių (1944–1950 m.) ir rajonų finansų skyrių (1950–1990 m.) dokumentai.

Liaudies ūkio planavimo ir statistikos tematikos dokumentų fondus čia sudaro apskričių plano komisijų (1945–1950 m.), rajonų plano komisijų (1950–1990 m.), apskričių statistikos inspektūrų (1945–1950 m.), rajonų (1950–1962 m.), statistikos skyrių (1951–1990 m.) bylos.

Dokumentai, susiję su krašto švietimo įstaigų ir kadru ruošimo klausimais, saugomi apskrities švietimo skyrių (1944–1950 m.),

rajonų švietimo skyrių (1950–1990 m.), mokyklų (1940, 1944–1990 m.) fonduose.

Archyve yra sukaupti ir literatūros, meno, spaudos, kultūros, švietimo įstaigų fondai. Tai redakcijų (1950–1990 m.), „Žinijos draugijų“ (1958–1986 m.), kultūros skyrių (1950–1990 m.), kultūros-švietimo skyrių (1945–1950 m.), bibliotekų (1977–1990 m.) dokumentai.

Sveikatos apsaugos fondus sudaro apskrities ligoninių (1944–1950 m.), rajonų (1950–1990 m.), higienos centrų (1949–1990 m.) bylos.

Telšių apskrities archyve krašto įstaigų ir institucijų dokumentai buvo kaupiami ir po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje. Juos čia sudaro: valdžios įstaigų (rajonų valdybų (1990–1995 m.), rajonų apylinkių viršaičių (1991–1995 m.), miesto tarybų (1991–1995 m.), rajonų tarybų (1990–1995 m.), Telšių apskrities viršininke administracijos (1995–2010 m.), finansų, mokesčių įstaigų (rajonų valstybinių mokesčių inspekcijų (1990–1995 m.), statistikos skyrių (1991–2002 m.), teisingumo įstaigų (rajonų apylinkės teismų (1991–2005 m.), notarų biurų (1991–2004 m.), žemės, miško ir vandens ūkio įstaigų (Telšių apskrities žemėtvarkos skyrių (1992–2010 m.), rajonų agrarinių reformos tarnybų (1991–1997 m.), žemės ūkio bendrovių (1992–1995 m.), žemės ūkio skyrių (1991–2002 m.), rajonų melioracijos skyrių (1991–2000 m.), pramonės įmonių (elektromechanikos gamyklos (1991–2001 m.), valstybės įmonių (1991–2002 m.), visuomeninių organizacijų – Lietuvos Sąjūdžio Telšių rajono tarybos (1988–1989 m.) – bylos.

TAURAGĖS APSKRITIES ARCHYVAS

Tauragės ir aplinkinių Žemaitijos regiono rajonų dalis archyvinų bylų saugoma Tauragės apskrities archyve. Iš jų yra sudaryti 529 fondai, kuriuose 2012 m. pradžioje buvo 131 498 saugojimo vienetai, įrašyti į 695 apyrašus. Visa tai užėmė 1 601 tiesinį metrą lentynų. Bylos suskirstytos į 3 didelius kompleksus.

Pirmąjį sudaro prieškarinio laikotarpio (1936–1937 m. bei 1939 m.) Žemės ūkio banko Tauragės skyriaus ir žemės ūkio kredito draugijų dokumentai.

Sovietmečio laikotarpio (1940–1941 m., 1943–1990 m.) fonduose – tuo laikotarpiu veikusiu Tauragės ir Jurbarko apskričių, Tauragės, Jurbarko, Šilalės ir Skaudvilės miestų ir rajonų vietinės valdžios ir valdymo, teisingumo, notarų, planavimo, statistikos, finansų, statybos, transporto, prekybos, sveikatos apsaugos, mokyimo ir švietimo, kultūros įstaigų, kolūkių, tarybinių ūkių, pramonės įmonių visuomeninių bei kitų organizacijų veiklos dokumentai.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, čia kaupiami Tauragės, Jurbarko, Šilalės rajonų ir Pagėgių savivaldybės teritorijose veikusiu ir veikiančiu valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų bei įmonių veiklos dokumentai, sudaryti nuo 1990 m. kovo 11 dienos.

Tekstai parengti pagal informaciją, pateiktą Šiaulių, Telšių, Tauragės, Klaipėdos apskrities archyvų informaciniuose leidiniuose

ŠIAULIŲ APSKRITIES ARCHYVAS

Dalis Žemaitijos regiono įstaigų ir institucijų archyvų dokumentų nuo 1944 m., kai Šiaulių mieste buvo įkurtas Šiaulių apskrities archyvas (iki 1964 m. sausio 1 d. jis vadintas Šiaulių apskrities archyvu, vėliau – Lietuvos TSR centrinio valstybinio archyvo Šiaulių filialu) saugoma šiame archyve.

Iš pradžių archyvui buvo paskirtos patalpos dabartinio Šiaulių universiteto centrinių rūmų rūsyje.

Pirmieji šio archyvo fondai sudaryti iš Šiaulių miesto ir apskrities įstaigų iki 1918 m. parengtų dokumentų. Jau tuo metu archyve daug dėmesio buvo skiriama ne tik dokumentų kaupimui, tvarkymui, saugojimui, bet buvo ieškoma ir efektyvių paieškų formų. 1961 m. archyvui paskirtos naujos patalpos – Vilniaus g. 160, kur jis veikia iki šiol. 2007 m. šis pastatas rekonstruotas. Dabar jis yra 4 aukštų. Byloms skirtų lentynų ilgis čia siekia 5 tiesinius kilometrus.

1964 m. šiam archyvui buvo pavesta kaupti panaikintų Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių ir kai kurių kitų rajonų archyvų bei kitų veikiančių įstaigų dokumentus.

2012 m. pradžios duomenimis, čia yra saugomi istorinė, mokslinė, kultūrinė ir kitą išliekamąją vertę turintys dokumentai – iš viso 364 983 saugojimo vienetai. Jie yra suskirstyti į

1243 fondus ir yra įrašyti į 1 959 apyrašų. Dokumentai jau užima 3 441 tiesinių metrų lentynų.

Nepriklausomos Lietuvos Respublikos (1918–1940 m.) dokumentų fonduose yra ir 1926–1933 m. Šiaulių miesto savivaldybės bei 1938–1940 m. Šiaulių miesto mokesčių inspekcijos dokumentų bylos.

Sovietmečio laikotarpio (1940–1941 ir 1944–1990 m.) fonduose yra 1940–1941, 1944–1950 m. Šiaulių miesto, Joniškio, Kelmės, Kuršėnų, Radviliškio, Šiaulių apskričių, 1950–1962 m. likviduotų Kuršėnų, Linkuvos, Šeduvos, Tytuvėnų, Užvenčio rajonų, 1950–1990 m. Šiaulių miesto, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių rajonų vietinių valstybės valdžios ir valdymo, teisingumo, statistikos, planavimo, mokslo ir mokyimo, kultūros, švietimo, sveikatos apsaugos įstaigų, pramonės įmonių, kolūkių, tarybinių ūkių, visuomeninių bei kitų organizacijų bylos.

Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, Šiaulių apskrities archyve nuo 1990 m. pradėti kaupti Šiaulių miesto, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių rajonuose veikusius notarinių kontorų, notarų biurų (išskyrus Akmenės, Joniškio, Šiaulių r.), valstybinių pramonės ir žemės ūkio įmonių, kitų įstaigų ir organizacijų dokumentai.

Archyve taip pat kaupiami ir literatų, technikos, kultūros, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo veikėjų, gyvenusių ir gyvenančių minėtoje teritorijoje, asmenų fondai, kurie yra tapę valstybės nuosavybe.

KLAIPĖDOS APSKRITIES ARCHYVAS

Klaipėdos krašto ir dalies Žemaitijos etnografinio regiono rajonų bei Palangos miesto įstaigų, organizacijų ir institucijų archyvinės bylos valstybėje nustatyta tvarka yra kaupiamos bei saugomos Klaipėdos apskrities archyve. 2012 m. pradžioje čia buvo sukaupti 954 fondai dokumentų. Juose – 223 822 saugojimo vienetai, įrašyti į 1 521 apyrašų. Dokumentai užėmė 2 813 tiesinių metrų lentynų. Visi jie, kaip ir kituose valstybiniuose Lietuvos archyvuose, skirstomi į kompleksus (fondus, kuriuose kaupiami atskiros tematikos dokumentai).

Seniausią dokumentų kompleksą sudaro prieškarinio laikotarpio (1924–1931 m. ir 1939 m.) Klaipėdos jūrų prekybos uosto fotodokumentai.

Sovietmečio dokumentų komplekse – 1940–1941, 1944–1990 m. kovo 11 d. archyvinės bylos. Tarp jų – 1940–1941 m. Kretingos ir Šilutės apskričių žemės ūkio komisijų dokumentai bei 1944–1990 m. dokumentai iš Klaipėdos, Palangos, Neringos miestų, Klaipėdos, Kretingos, Skuodo ir Šilutės apskričių bei rajonų įstaigų, įmonių ir organizacijų, kuriuos privaloma tvarka reikia saugoti neterminuotą laiką. Čia galima rasti ir nuolat saugomus kai kurių įstaigų, veikusius 1944–1967 m., personalo dokumentus (darbuotojų asmens bylas, personalo įsakymus, atlyginimų išmokėjimo žiniaraščius, kita).

Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo (1990 m. kovo 11 d.) Klaipėdos apskrities archyve saugomi aptarnaujamoje teritorijoje veikiančių Lietuvos Respublikos įstaigų dokumentai, parengti nuo 1990 m. kovo dienos. Jie sudaro likviduotų valstybės ir kitų įstaigų,

savivaldybių skyrių, notarų biurų, žemės ūkio bendrovių ir kitų įstaigų archyvinius fondus.

KAUNO APSKRITIES ARCHYVAS

Dalis Žemaitijos etnografiniam regionui priklausančio Raseinių rajono istoriją liudijančių dokumentų kartu su kitų aplinkinių rajonų ir Kauno miesto dokumentais saugoma didžiausiam Lietuvos apskričių archyve Kaune. Čia šių metų pradžioje iš viso buvo sukaupti 2 383 fondai, kuriuos sudarė 1 295 659 apskaitos vienetai, saugojimo dokumentai užėmė 9 828 200 tiesinių metrų lentynų.

Seniausi čia saugoti dokumentai yra sudaryti XIX–XX a. pr. (tai Kauno gubernijoje veikusius įstaigų bylos). Čia saugomi ir 1919–1944 m. Kauno mieste bei apskrityje veikusius savivaldybių ir jų skyrių, švietimo, gydymo įstaigų, privačių įmonių dokumentai. Pasisaigus Antrojo pasaulinio karo veiksams Kaune ir jo apylinkėse iki nepriklausomos Lietuvos atkūrimo 1941 m. kovo 11 d. čia buvo kaupiami tuo laikotarpiu Jonavos, Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Prienų, Raseinių rajonų teritorijose veikusius sovietinių valstybinių ir vietos savivaldos institucijų, pramonės, žemės ūkio, švietimo, gydymo įstaigų, visuomeninių organizacijų dokumentai. Vėliau pradėtas kaupti fondus sudaro nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 2003 m. Kauno apskrities teritorijoje veikusius ir veikiančius valstybės bei savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių, nevalstybinių organizacijų veiklos dokumentai ir asmenų dokumentų fondai.